

การพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม

เชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น*

THE BUDDHIST DEVELOPMENT OF VOLUNTEER SPIRIT AND SOCIAL
RESPONSIBILITY OF EXAMPLARY EXEMPLARY YOUTH IN KHON KAEN PROVINCE

วิทยา ทองดี, สุรพล พรหมกุล, สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา, พันธิวา ทับภูมิ*

Vittaya Thongdee, Suraphon Promgun, Sutipong Sawatta, Phanthiwa Thabphumee*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ขอนแก่น ประเทศไทย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Khon Kaen, Thailand

*Corresponding author E-mail: phanthiwa.thab@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น 2) พัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบจังหวัดขอนแก่น และ 3) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจัดกิจกรรม วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาและโดยอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คุณลักษณะจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบ ส่วนที่ 2 เยาวชนที่มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่ดีทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย และส่วนที่ 3 ปัจจัยที่สนับสนุนให้เยาวชนเป็นผู้มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม ผลการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 3 หลักสูตร ได้แก่ เยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ เยาวชนนันทนาการ และเยาวชนนักร้องประสานเสียง และผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาต้านเยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านการสื่อสารชุมชน และกิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาต้านเยาวชนนันทนาการ

คำสำคัญ: การพัฒนา, จิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธ, เยาวชนต้นแบบ

Abstract

This research aimed to: 1) Examine the patterns of volunteer spirit and social responsibility among model youth in Khon Kaen Province; 2) Develop a Buddhist-oriented prototype curriculum for enhancing volunteerism and social responsibility among model youth in Khon Kaen Province; and

3) Develop learning activities to promote Buddhist-based volunteer spirit and social responsibility among model youth in Khon Kaen Province. The study employed a mixed-methods research design using a research and development (R&D) process. The key informants constituted the study sample. Research instruments included in-depth interviews, focus group discussions, workshop-based activities, and participant observation. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, and activity implementation, and were analyzed using descriptive and inductive content analysis. The findings revealed that the model of volunteer spirit and social responsibility among model youth in Khon Kaen Province comprises three components: Part 1) The characteristics of volunteer spirit and social responsibility of model youth; Part 2) The personal qualifications of youth with volunteer spirit and social responsibility, which must encompass both psychological and physical well-being; and Part 3) The supporting factors that foster youth volunteerism and social responsibility. The developed Buddhist-oriented prototype curriculum for youth development consists of three programs: youth ceremonial and religious protocol facilitators, youth recreation leaders, and youth community communicators. Moreover, the learning activities developed to promote a Buddhist-based volunteer spirit and social responsibility among model youth comprise three types of activities: those promoting youth volunteerism through ceremonial and protocol facilitation, those promoting youth volunteerism through community communication, and those promoting youth volunteerism through recreation leadership.

Keywords: Development, Buddhist Volunteer Spirit and Social Responsibility, Exemplary Youth

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน โดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่งและมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2549)

จิตอาสาเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่สังคมปรารถนาให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นคุณธรรม ที่กล่าวถึงสำนักของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอาสาทำประโยชน์ ช่วยเหลือ ผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ปัจจุบันสังคมไทยคาดหวังว่า จิตอาสาจะเป็นคุณธรรมที่สมาชิกยึดมั่น ไม่ว่าจะมิบบทบาทอยู่ในส่วนใดของสังคม ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และองค์กรต่าง ๆ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549) จึงได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการพัฒนาจิตใจและ ด้านร่างกายหรือพฤติกรรมใช้หลักสังคหวัตถุ 4



จังหวัดขอนแก่นถูกกำหนดให้เป็นเมืองสำคัญและเป็นเมืองศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีการวางรากฐานการพัฒนาจังหวัดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งนี้จังหวัดขอนแก่น ปรากฏว่า ได้มีเยาวชนที่รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มเยาวชนต้นแบบภายในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยรวมตัวกันขึ้นเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อการช่วยเหลือสังคมในการลงไปพัฒนาเชิงพื้นที่ รวมทั้งนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น ที่รวมตัวกันทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้การมีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม สะท้อนให้เห็นความต้องการรวมตัวกันของเยาวชนเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคม (อีสานอินไซด์, 2565)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจในการทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษารูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบ พัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบ และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปส่งเสริมความเป็นจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมแก่เยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น และเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนจังหวัดขอนแก่นให้เป็นผู้ที่มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุขแก่ตัวเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) ได้ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน 10 ระยะ ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์คุณลักษณะจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น เพื่อค้นหารูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น มี 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระยะที่ 2 การศึกษาและถอดรูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ระยะที่ 3 การสังเคราะห์พร้อมนำเสนอรูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบจังหวัดขอนแก่น มี 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 4 การสร้างและพัฒนาหลักสูตร ระยะที่ 5 การทดลองใช้หลักสูตร ระยะที่ 6 การยืนยัน และนำเสนอหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น มี 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 7 การพัฒนากิจกรรม ระยะที่ 8 จัดกิจกรรม Bvo-SR ระยะที่ 9 การประเมินกิจกรรม ระยะที่ 10 นำเสนอรูปแบบกิจกรรม Bvo-SR

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เยาวชนต้นแบบจิตอาสาจังหวัดขอนแก่น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ 3) การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ และ 4) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจัดกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและเนื้อหาเชิงพรรณนาและวิเคราะห์โดยอุปนัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. รูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

1) คุณลักษณะจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบ ประกอบด้วยพฤติกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1.1) การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 1.2) การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ 1.3) การมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งรอบตัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น 2) เยาวชนที่มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่ดี ประกอบด้วย 2.1) ด้านจิตใจต้องมีหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา 2.2) ด้านร่างกายหรือพฤติกรรม ต้องมีหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา และ 3) ปัจจัยที่สนับสนุน ให้เยาวชนเป็นผู้มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมได้ ประกอบด้วย 3.1) การให้การศึกษาและการเรียนรู้ 3.2) การสนับสนุนจิตอาสา 3.3) การบริจาคเวลาและทรัพยากร 3.4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 3.5) การให้ความสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม 3.6) สถานศึกษา และ 3.7) กลุ่มเพื่อน

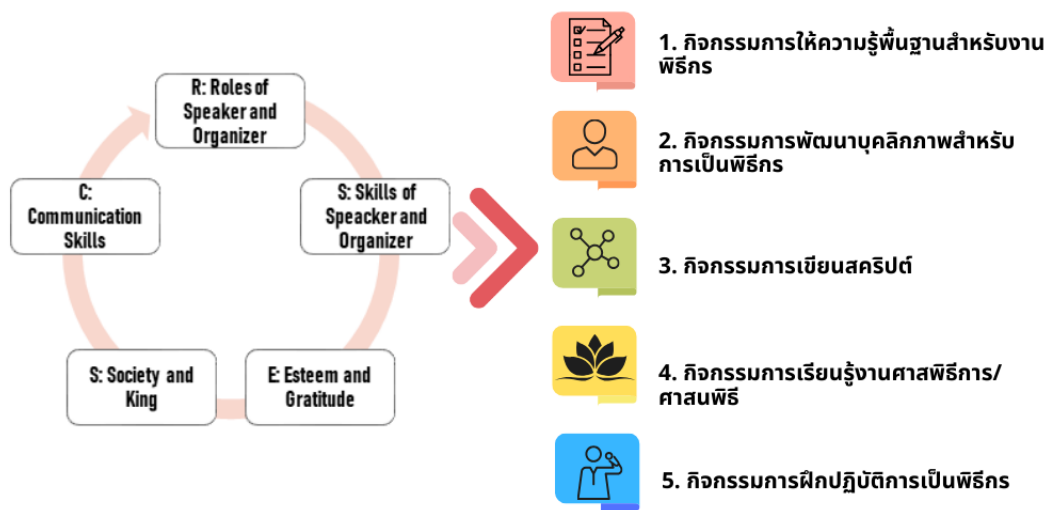
2. การพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 3 หลักสูตร ได้แก่ 1) หลักสูตร “เยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ” เน้นการให้ความรู้ การฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติ เกี่ยวกับการเป็นนักจิตอาสาที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการเป็นพิธีกร-พิธีการ ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเพื่อสร้าง “เยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ” และปลูกฝังความมีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธแก่เยาวชนในจังหวัดขอนแก่น กระบวนการจัดการเรียนรู้ใช้รูปแบบ 'RSESC' Instructional Model ประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ Module 1 เกี่ยวกับบทบาทของพิธีกรและพิธีการ Module 2 ฝึกทักษะการพิธีการและการจัดพิธีการ Module 3 การเรียนรู้เกี่ยวกับความเคารพและความกตัญญู Module 4 การเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมและพระมหากษัตริย์ Module 5 การฝึกทักษะการสื่อสาร 2) หลักสูตร “เยาวชนนักรับผิดชอบ” เน้นการให้ความรู้ การฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติ เกี่ยวกับการเป็นนักจิตอาสาที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการเป็นนักรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ โดยบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายเพื่อสร้าง “เยาวชนนักรับผิดชอบ” กระบวนการจัดการเรียนรู้ใช้รูปแบบ 'FCS-CVH' Instructional Model ประกอบด้วย 6 Module ได้แก่ Module 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการ Module 2 ความกล้าหาญและความท้าทาย Module 3 การสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม Module 4 การพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันและการสร้างความร่วมมือ Module 5 การสร้างคุณค่าและพัฒนาบุคลิกภาพ Module 6 การสนับสนุนการออกกำลังกายและสุขภาพที่ดี และ 3) หลักสูตร “เยาวชนนักสื่อสารชุมชน” เน้นการให้ความรู้ การฝึกทักษะ และการสร้างเจตคติ เกี่ยวกับการเป็นนักจิตอาสาที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการเป็นนักสื่อสารชุมชนผู้ผลิตสื่อสรรค์ มีเป้าหมายเพื่อสร้าง “เยาวชนนักสื่อสารชุมชน” และปลูกฝังความมีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธแก่เยาวชนในจังหวัดขอนแก่น กระบวนการจัดการเรียนรู้ใช้รูปแบบ 'FUOSC' Instructional Model ซึ่งประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ Module 1 การเรียนรู้พื้นฐานของการสื่อสาร Module 2 การใช้สื่อต่าง ๆ ในการสื่อสาร Module 3 การสร้างเนื้อหาออนไลน์ Module 4 การใช้สื่อสารสังคม Module 5 การสร้างการติดต่อและการเชื่อมโยงในสังคม หลังจากการถอดบทเรียนองค์ความรู้การพัฒนาหลักสูตรแล้ว ได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบจังหวัดขอนแก่น โดยได้ทำการร่างหลักสูตรศาสนพิธีกร-พิธีการ หลักสูตรเยาวชนนักสื่อสารชุมชน และ หลักสูตรเยาวชนนักรับผิดชอบ



โดยมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ชื่อหลักสูตร 2) ความเป็นมา 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) กลุ่มเป้าหมาย 6) ระยะเวลา 7) โครงสร้างหลักสูตร 8) สื่อ/วัสดุอุปกรณ์ 9) การวัดประเมินผล 10) เกณฑ์การจบหลักสูตร 11) เอกสารการผ่านการฝึกอบรม/การจบหลักสูตร และ 12) การเทียบโอน (หากมี) ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มส่วนมากมีความเห็นด้วยกับองค์ประกอบของหลักสูตร และให้ข้อเสนอเพิ่มเติมในหัวข้อในการจัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละหน่วยในแต่ละหลักสูตร

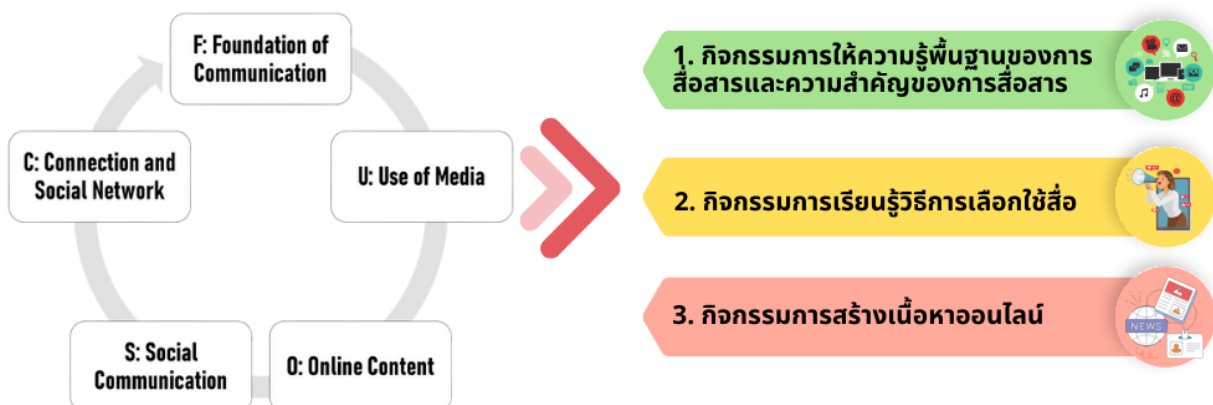
3. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมสำหรับเยาวชนจิตอาสาต้นแบบ 3 กิจกรรมประกอบด้วย สามารถสรุปผลการพัฒนากิจกรรมดังกล่าว ได้ดังนี้

กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ ที่ได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1



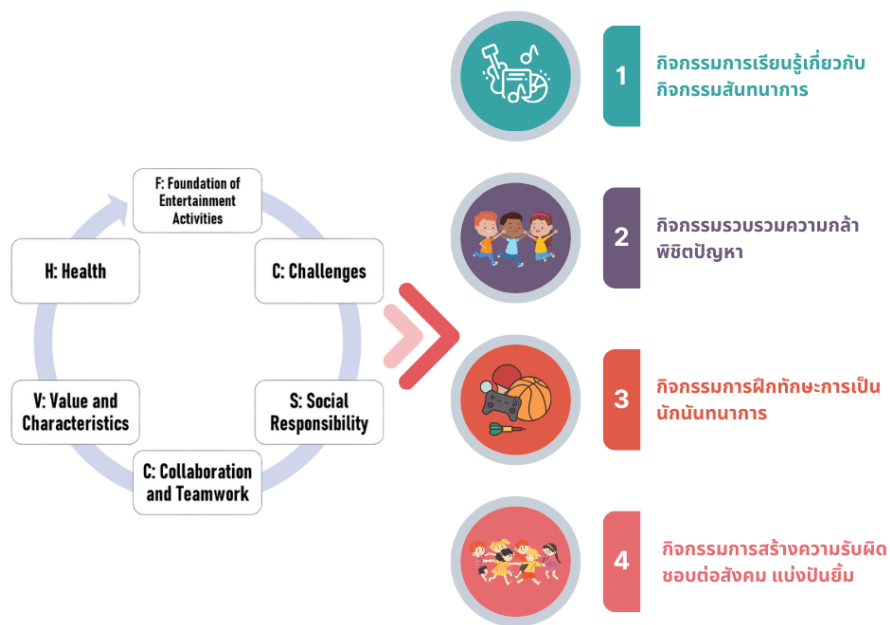
ภาพที่ 1 BVO Spirit: กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ

กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านการสื่อสารชุมชน ที่ได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านการสื่อสารชุมชน สามารถแสดงได้ดัง ภาพที่ 2



ภาพที่ 2 BVO Spirit: กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านการสื่อสารชุมชน

กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนนันทนาการ ที่ได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสา ด้านเยาวชนนันทนาการ โดยสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3 BVO Spirit: กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนนันทนาการ

จากการพัฒนากิจกรรมตามหลักสูตรจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดขอนแก่นตาม Model หลักสูตรจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น ทั้ง 3 Model ไปสู่การดำเนินกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม ซึ่งได้ดำเนินการจัดการอบรมในวันที่ 14 กันยายน 2566 โดยเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธ



ภาพที่ 4 แสดงกิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาเชิงพุทธต้นแบบ



อภิปรายผล

ผลจากการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. รูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

1.1 คุณลักษณะจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งรอบตัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น คุณลักษณะจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้โดยการช่วยเหลือบุคคลอื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เป็นการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยหวังให้สิ่งรอบตัวหรือสังคมดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์ ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่พบว่า จิตอาสาของนักเรียนมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนา (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, 2550) และสอดคล้องกับ Bacter, C. & Marc, C. ได้ศึกษาเกี่ยวกับ แรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร ของนักเรียนในเมือง ทรานซิลเวเนีย ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจการเป็นอาสาสมัคร ได้แก่ การเห็นแก่ผู้อื่น และความต้องการการมีส่วนร่วม (Bacter, C. & Marc, C., 2016)

1.2 เยาวชนที่มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่ดี ประกอบด้วย ด้านจิตใจต้องมีหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ด้านร่างกายหรือพฤติกรรม ต้องมีหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบุคคลที่มีพรหมวิหาร 4 จักเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะจะเป็นผู้ที่เมตตา ความปรารถนาดีมีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์ และความสุข อยากช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นจากความทุกข์ มีความเบิกบานพลอยยินดี ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข และจะเป็นผู้ที่มองโลกตามความจริง โดยวางจิตใจเรียบ สม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรง การมองเห็นคนที่จะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ และผู้ที่มีสังคหวัตถุ 4 จะเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ทนหรือ ทรัพย์สิ้นสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ ศิลปวิทยา มีการกล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่มีประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในสิ่งที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจที่ดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้การช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม และทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอ กับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุข ทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

1.3 ปัจจัยที่สนับสนุน ให้เยาวชนเป็นผู้มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมได้ ประกอบด้วย

1) การให้การศึกษาและการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนจิตอาสา 3) การบริจาคเวลาและทรัพยากร 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 5) การให้ความสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม 6) สถานศึกษา และ 7) กลุ่มเพื่อน

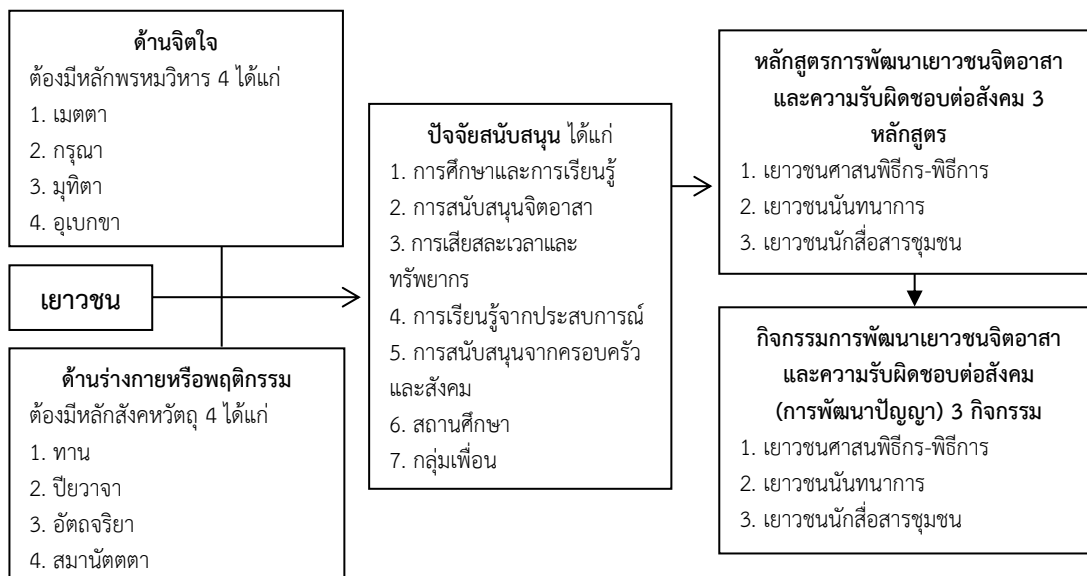
2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งเป็น 3 หลักสูตรย่อย คือ หลักสูตรศาสนพิธีกร-พิธีการ หลักสูตรเยาวชนนักสื่อสารชุมชน และหลักสูตรเยาวชนนักนันทนาการ โดยทุกหลักสูตรมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) ชื่อหลักสูตร 2) ความเป็นมา 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) กลุ่มเป้าหมาย 6) ระยะเวลา 7) โครงสร้างหลักสูตร 8) สื่อ/วัสดุอุปกรณ์ 9) การวัดประเมินผล 10) เกณฑ์การจบหลักสูตร 11) เอกสารการผ่านการฝึกอบรม/การจบหลักสูตร และ 12) การเทียบโอน (หากมี) ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวก็สอดคล้องแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของ ขวลิขิต ชูกำแพง ในหนังสือเรื่อง การวิจัยและการพัฒนาหลักสูตร: แนวคิดและกระบวนการ ความว่า องค์ประกอบ

ของหลักสูตรที่สำคัญต้องมี คือ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) ขอบข่ายเนื้อหาหลักสูตร 3) ความสัมพันธ์กับเวลาในหลักสูตร และ 4) ความต่อเนื่องของหลักสูตร (ชาลิต ชูกำแพง, 2561) และแนวคิดของ อารัง บัวสี ที่กล่าวว่าหลักสูตรควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) เป้าประสงค์และนโยบายทางการศึกษา 2) จุดมุ่งหมาย 3) รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร 4) จุดประสงค์ของวิชา 5) เนื้อหา 6) จุดประสงค์การเรียนรู้ 7) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน 8) การประเมินผล และ 9) วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (อารัง บัวสี, 2544)

3. การพัฒนากิจกรรมตามหลักสูตรจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น สามารถออกแบบกิจกรรมสำหรับเยาวชนจิตอาสาต้นแบบ 3 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนศาสนพิธีกร-พิธีการ (Youth Speaker) 2) กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านการสื่อสารชุมชน (Youth Community communicator) และ 3) กิจกรรมส่งเสริมเยาวชนจิตอาสาด้านเยาวชนนันทนาการ (Youth Recreationalist) โดยการพัฒนากิจกรรมของเยาวชนจิตอาสาจะต้องพัฒนาบุคคลให้มีลักษณะ 1) สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในสังคม รู้ถึงขอบเขตของ สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม 2) ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเองคือส่วนหนึ่งของสังคม ต้องมีความรับผิดชอบต่อในการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และต่อโลก 3) ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้คิดเสมอว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน ต้องช่วยกันแก้ไข 4) ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาล้วนสอนให้เราทุกคนทำความดี ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้เรามีความเอื้อเฟื้อเสียสละต่อกันสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับการงานวิจัยของ สันติพงศ์ ยมรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนารูปแบบการการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 7 ชั้น คือ ชั้นเตรียมพร้อม ชั้นเรียนความรู้เชิงจิตสาธารณะ ชั้นความรู้สึกรู้จักจิตสาธารณะ ชั้นเหตุผลจิตสาธารณะ ชั้นปฏิบัติจิตสาธารณะ ชั้นนำเสนอ และชั้นประเมินผล ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าการพัฒนากิจกรรมการพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น ใช้รูปแบบการพัฒนากิจกรรมตามกระบวนการที่สอดคล้องกับการสร้างและพัฒนาจิตอาสา (สันติพงศ์ ยมรัตน์, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับเยาวชนจังหวัดขอนแก่นผู้ที่จะเป็นเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต้นแบบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) การช่วยเหลือผู้อื่น 2) การเสียสละ 3) การมุ่งมั่นพัฒนาสังคม ต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งด้านจิตใจและด้านร่างกายหรือด้านพฤติกรรม โดยด้านจิตใจต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ประยุกต์ตามหลักพรหมวิหาร 4 และด้านร่างกายต้องเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมประยุกต์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 และได้รับการสนับสนุนจาก 1) การศึกษาและการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนจิตอาสา 3) การเสียสละเวลาและทรัพยากร 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 5) การสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม 6) สถานศึกษา และ 7) กลุ่มเพื่อน และต้องเรียนรู้หลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต้นแบบ ทั้ง 3 หลักสูตร (การพัฒนาปัญญา) รายละเอียด แสดงได้ดังภาพที่ 5



ภาพที่ 5 เยาวชนจังหวัดขอนแก่นผู้ที่จะเป็นเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต้นแบบ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า รูปแบบจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น เยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่นมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ยึดหลักพรหมวิหาร 4 และ สังคหวัตถุ 4 พัฒนาคุณธรรม ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยมีครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสาอย่างยิ่งย่น การพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น หลักสูตรจิตอาสาเชิงพุทธต้นแบบ จังหวัดขอนแก่น พัฒนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย สามหลักสูตร คือ เยาวชนศาสนพิธีกร นักนันทนาการ และนักสื่อสารชุมชน มุ่งองค์ประกอบครบถ้วน เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และได้รับการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญว่าสามารถใช้ได้จริง และการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเชิงพุทธของเยาวชนต้นแบบจังหวัดขอนแก่น กิจกรรมส่งเสริมจิตอาสาเชิงพุทธของเยาวชนขอนแก่นมุ่งเน้น การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ทั้งกิจกรรมศาสนพิธี นักนันทนาการ และนักสื่อสารชุมชน เพื่อสร้างผู้นำเยาวชนที่มีความรับผิดชอบต่อ เอื้อเฟื้อ และนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปใช้พัฒนานตนเองและสังคมอย่างยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมบนพื้นฐานพฤติกรรมหลักทั้ง 3 ด้าน ให้เกิดความภาคภูมิใจแก่เยาวชนและสถานศึกษา 2) ควรดำเนินงานด้านจิตอาสา เป็นการดำเนินงานที่มีละเอียดอ่อน งานที่อาศัยความสมัครใจของผู้ทำเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อมีการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ และมีการบังคับให้คนเข้าร่วมก็จะเป็นงานจิตอาสาที่แท้จริง ดังนั้น การพัฒนางานด้านจิตอาสา ควรมีการดำเนินการด้วยความสมัครใจของผู้ร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ สถานศึกษาควรนำกิจกรรมนั้นมาปฏิบัติหรือนำกิจกรรมนั้นมากำหนดเป็นนโยบายในการปฏิบัติ 3) ควรมีนโยบายในการสนับสนุนหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยการเพิ่มงบประมาณและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและตอบสนองความต้องการของเยาวชนและสังคมอย่างเหมาะสม 4) ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มุ่งหวังให้เยาวชนเป็นผู้มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม ควรนำเอาปัจจัยทั้ง 7 ประการนี้ไปเป็นข้อมูลเพื่อพิจารณา ดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมต่อไป และ 5) ควรนำหลักสูตรไปดำเนินการทดลองใช้และทำการศึกษาและประเมินผลที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตร เช่น ความรู้ก่อนและหลังของผู้เข้าร่วมหลักสูตร ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตร และความพึงพอใจของผู้เข้าร่วม

เอกสารอ้างอิง

- ชลิต ชูกำแพง. (2561). การวิจัยและการพัฒนาหลักสูตร: แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. (2550). การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อึ้ง บั้วสี. (2544). ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2549). แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: เศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 11 สิงหาคม 2565 จาก <https://shorturl.asia/Wu9Vx>
- สันติพงศ์ ยมรัตน์. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2549). มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์ การพิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549 - 2553). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บริษัทจุดทองจำกัด.
- อีสานอินไซด์. (2565). ทำไม ขอนแก่น ถึงถูกวางให้เป็นศูนย์กลางของภาคอีสาน? เรียกใช้เมื่อ 11 สิงหาคม 2565 จาก <https://isaninsight.kku.ac.th/archives/8167>
- Bacter, C. & Marc, C. (2016). Students; Involvement in Social Volunteering. Bulletin of the Transylvania University of Brasov Series VII: Social Sciences, 9(58), 81-88.